

کارآمدی مقررات اسلام و شرط مهم آن

اسلام به عنوان کامل‌ترین دین الهی برای امور فردی، اجتماعی و همچنین دنیوی و اخروی برنامه‌هایی دارد و در زمینه‌های گوناگون پاسخگوی نیازهای بشریت است.

بهترین شاهد برای کارآمدی مقررات اسلام، جامعه حجاز بعد از ظهور اسلام است.

قبل از بعثت پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حجاز از جهات مختلف در انحطاط بود؛ مردم آن، به دلیل بت‌پرستی، نبود فرهنگ و اخلاق انسانی و اختلاف و کشمکش‌های دائمی، جامعه‌ای فروپاشیده داشتند و به تعبیر قرآن کریم بر لب پرتگاه نابودی قرار داشتند:

﴿كُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا﴾^۱

و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید.

اما بعد از بعثت پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جامعه حجاز به انسجام و وحدت خوبی دست یافت و دولت مرکزی ایجاد شد و آهنگ پیشرفت در جامعه نواخته شد و در آن دوران که اروپا در تاریکی قرون وسطی گرفتار جهل و تباهی بود، در شرق

۱. آل عمران: ۱۰۳.

خورشید علم و فرهنگ به برکت اسلام طلوع کرده بود. حجاز به برکت اسلام در مدت کوتاهی انسجام پیدا کرد و چنان اقتداری یافت که زمینهٔ سقوط دو امپراطوری ستمگر ساسانیان و قیصرها که دنیا را در آن زمان اداره می‌کردند، فراهم کرد. قرآن کریم درباره تحولی که به برکت بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حجاز پدید آمد چنین می‌فرماید:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾^۱

و همگی به ریسمان خدا [قرآن و اسلام و هرگونه وسیله ارتباط دیگر] چنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت [بزرگ] خدا را بر خود به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او در میان دل‌های شما الفت ایجاد کرد، و به برکت نعمت او برادر شدید.

حضرت علی علیه السلام در این باره می‌فرماید:

خداوند متعال پیامبر صلی الله علیه و آله را زمانی فرستاد که مردم در حیرت و گمراهی سرگردان بودند و در فتنه و جهل و فساد غوطه‌ور، هوا و هوس‌های سرکش، آنها را به سوی خود جذب کرده، تکبر و خودخواهی آنها را از جاده حق دور ساخته بود؛ جهل و نادانی آنها را سبک مغز بار آورده و در کارهای خود مضطرب و حیران ساخته و به جهل و نادانی مبتلا بودند، در این هنگام پیامبر صلی الله علیه و آله

در نصیحت و اندرز آنها کوشش کرد و آنان را به راه راست رهنمون و به سوی حکمت و دانش و موعظه نیکو دعوت کرد.^۱ با آمدن پیامبر ﷺ نعمت، پر و بال کرامت خود را بر آنها گسترده و نهرهای مواهب خود را به سوی آنها جاری نمود و آیین حق با تمام برکاتش آنها را در برگرفت. در میان نعمت‌ها غرق گشتند و در دل یک زندگانی خرم، شادمان شدند. امور آنان در سایه قدرت کامل استوار گردید و در سایه عزتی پیروز قرار گرفتند و حکومتی ثابت و پایدار نصیبشان گردید. پس آنان حاکم و زمامدار جهانیان شدند و سلاطین روی زمین گشتند و مالک و فرمانروای کسانی شدند که قبلاً بر آنها حکومت می‌کردند و قوانین و احکام را درباره کسانی به اجرا گذاشتند که قبلاً در مورد خودشان اجرا می‌نمودند. کسی قدرت در هم شکستن نیروی آنان را نداشت و احدی خیال مبارزه با آنان را در سر نمی‌پروراند.^۲

جهان به او [محمد ﷺ] روشن گشت در حالی که گمراهی مرگبار و جهالت وحشتناک همه را در تسخیر خود داشت.^۳

۱. نهج البلاغه: خطبه ۹۵.

۲. همان: خطبه ۱۹۲.

۳. همان: خطبه ۱۵۱.

آن که عالم را ز شرک و جهل و حیرانی رهاند
با فروغ دانش و دین، آن دلِ داناستی^۱

شرط مهم کارآمدی

رابطه قوانین اسلام با یکدیگر یک رابطه ارگانیک است و همانند اعضای بدن بر یکدیگر تأثیر دارند؛ بنابراین در صورتی به تمام معنا اسلام کارآمد خواهد بود که همهٔ مقررات آن مورد توجه قرار گیرد، اگر یک قانون عمل نمی‌شود، کارآمدی قوانین دیگر را دچار مشکل می‌کند؛ مثلاً وقتی تشریفات در ازدواج گسترش می‌یابد و یا ازدواج مجدد و موقت تعطیل می‌شود، فساد اجتماعی در جامعه رو به فزونی خواهد رفت. یا زمانی که با تجویز می‌شود، نباید انتظار داشت مقررات دیگر اسلام چنان که باید، موفق باشند.